

direct meaning in publications of military topics in Ukrainian-language newspapers. Furthermore, by examining the language of the Ukrainian print media, we pay attention to the metaphorization of the word *війна*, which increasingly refers to conflict situations in the particular area. Mostly, such word combinations as *інформаційна, інформаційно-психологічна, психологічна, журналістська, торговельна, енергетична, газова війни* and compound words as *медіа-війна, кібервійна* are used in texts where describing military actions and characterizing Ukrainian-Russian relations. However, sometimes the lexical item «war» penetrates to other thematic groups: «Characteristics of government authority employees», «Culture», «International relations», etc. The authors cover issues of *сміттєві війни* and *війни артистів*. Apart from the term *війна*, the lexical items (*обмундирування, фронт, батальйон, демобілізація, багнет, атака, бастіон, інтервенція; крупнокаліберний; відстрілюватися, торпедувати, забомбити*) are metaphorized throughout the pages of Ukrainian newspapers and magazines. These terms expand their meanings and assume new fields of functioning. Either, in journalistic texts, the common vocabulary and the military phraseology form word combinations – *газовий фронт, газова атака, валютна інтервенція*, which reflect the specific states and processes in the socio-political and economic life of the country.

Consequently, the Ukrainian language is dynamically developing and actively reacting to the processes taking place in the country.

УДК 11.161.2' 373.7

Федір Прилипко

ВАРІАТИВНІСТЬ КОМУНІКЕМ У МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ДІАЛОГАХ

Стаття присвячена дослідженню лексико-фразеологічних комунікем, які складаються зі сталої (стереотипної) та змінної (варіативної) частини. Обґрунтовано поняття «комунікема відкритої структури». Оскільки універсальної класифікації комунікем досі не розроблено, у статті запропоновано диференціацію таких одиниць висловлення за морфологічним вираженням змінного компонента. Розглянуто три типи комунікем відкритої структури: зі змінним компонентом-іменником, зі змінним компонентом-займенником, зі змінним компонентом-дієсловом.

Ключові слова: комунікема відкритої структури, синтаксична фразеологія, синтаксичний фразеологізм, мова української мультимплікації, комунікативна стилістика, стилістичне значення.

The article is devoted to the study of lexical-phraseological communicative units, which consist of a permanent (stereotyped) and variable (variational) part. The concept of “communicative unit of an open structure” is substantiated in the article.

Since the universal classification of the communicative unit has not developed yet, the article proposes the differentiation of such expression units by the morphological expression of the variable component. Three types of communicative units of an open structure are considered: with a variable component of the noun, with a variable component of the pronoun and with a variable component of the verb.

Key words: *communicative unit of an open structure, syntactic phraseology, syntactic phraseologism, the language of Ukrainian cartoons, communicative stylistics, stylistic meaning.*

В останній час увагу лінгвістів дедалі більше привертають нечленовані речення, що з'являються як результат синтаксичної фразеологізації. Оскільки під останньою прийнято розуміти «процес творення стійких, невідільних сполучень слів, поступового набування вільносинтаксичними прототипами категоріальних ознак фразеологізмів» [Українська мова 2000: 770], то цей процес потрактуємо як появу вторинних мовних одиниць, які утворюються за певною моделлю, характеризуються типологічною стійкістю та мають спеціалізоване ідіоматичне значення [Личук 2015: 27].

Пропонуємо враховувати усно-розмовну природу нечленованих стереотипних складників висловлення і відповідно вивчати їх у контексті комунікативної стилістики. Кваліфікуємо ж синтаксичні фразеологізми як лексико-фразеологічні комунікеми (далі – ЛФК, або комунікеми). Під останніми розуміємо дискретні одиниці висловлення – слова або поєднання слів, – що мають ознаки граматичної неподільності, нерозчленованого вираження фразеологічної семантики. За нашими спостереженнями, ЛФК дорівнюють слову-реченню або ж т. зв. фразеосхемі. Тобто одні ЛФК

лексично й граматично непроникні, закриті, інші ж притягують у свою структуру повнозначні складники, є структурно відкриті та варіативні щодо валентності.

Зауважимо, що термін «фразеосхема» запропонував Д. М. Шмельов [Шмельов 1977: 50]. Його вживають на позначення «комунікативної предикативної одиниці синтаксису, яка становить відтворювану, невірну схему, характеризується наявністю диктумної та модусної пропозиції, виражає судження чи спонукання, характеризується граматичною, лексичною нечленованістю, непроникністю і виконує в мові естетичну функцію» [Меликян 2004: 159]. На думку В. Ю. Мелікяна, суворо визначена позиція сталого і змінного компонентів у складі фразеосхем забезпечує закріплення за ними і за подібними моделями значення оцінки, ствердження, заперечення, а також спонукання до початку/припинення дії [Меликян 2004: 31]. Українські дослідники не вживають термін «фразеосхема», віддаючи перевагу поняттям «фразеологізоване речення», «синтаксичний фразеологізм», «синтаксично нечленоване речення». Схематизм у таких структурах є (його можна представити у вигляді структурних моделей, як це видно нижче по тексту), але він, на нашу думку, є загальною ознакою ЛФК. Адже вони справді формуються на основі стійкої структурної схеми, що складається з двох і більше компонентів, які не можуть існувати окремо: «це особливий тип речень, постійні та змінні компоненти яких пов'язані ідіоматично, синтаксичні зв'язки і прямі лексичні значення слів послаблені або втрачені, їм властивий фіксований порядок слів» [Ситар 2012: 110]. Отож, пропонуємо замість терміна «фразеосхема», як його вживає відомий сучасний дослідник неподільних складників висловлення, автор лексикографічних праць з реєстром побудов фразеологізованого типу В. Ю. Мелікян, поняття ЛФК відкритої та закритої структури. Комунікеми у висловленні виконують реактивну, волюнтативну, емоційно-оцінну, естетичну та інформативну функції, вони є складниками експресивної діалогічної мови, засобами вираження захоплення, обурення, образи, зневаги тощо.

Формування ЛФК у розмовній мові зумовлене рядом екстралінгвальних причин, зокрема: 1) *невимушеністю спілкування*, що сприяє більшій свободі при виборі мовних засобів; 2) *непідготовленістю, спонтанністю мовлення*, зумовленими потребою швидко реагувати на репліку співрозмовника, що спричиняє автоматизм у виборі мовних засобів, певну стереотипність. У процесі спілкування мовцю необхідно вибирати одиниці, необхідні для того, щоб його інформація швидко сприймалася, а також була зрозумілою співрозмовникові; 3) *залежністю від певної ситуації*, у якій опинилися співрозмовники. У мовців є спільний предмет розмови, що дозволяє використовувати у мовленні учасників діалогу репліки, характерні для конкретної ситуації.

Комунікеми відкритої структури (КВС) можна розглядати в двох аспектах: функціонально-семантичному та структурно-граматичному, або з погляду варіативності змінного складника. Аналіз зібраного матеріалу показав, що КВС різняться за частиномовною належністю змінного компонента.

Звернімо увагу на такі комунікеми в мові учасників мультиплікаційних діалогів. Вони мають, крім стереотипного, змінний компонент, наприклад, іменник: $Ox\ i + N$; $Ax\ [ox] + P$ [ти, ви, він, вона, воно] + N ; $Hu\ i + N$; $Oце\ так + N$. Наприклад, Квагмаер: *Дванацять банок пива пропало! **Ox i** злодюга!* (Сім.); Губка Боб: ***Ax tu** слимак! Віддай мій рецепт* (ГБ); Гомер: ***Hu i** дурень* (Г).

У мультиплікаційних текстах спостерігаємо, що змінний компонент може варіюватися: Барт: *Глянь! Він величезний*. Стьюї: ***Oце так торт!*** (Сім.); Пітер: *Нічого собі. **Oце так здоровань!** Чим його годують?* (Г).

Мультиплікаційні діалоги насичені комунікемами з таким варіативним складником у стереотипній частині, як займенник. І це не випадково, адже апеляція до співрозмовника – основна інтенція усної комунікації: $Де\ ж + P$ [йому, мені, тобі, їм...] + V ; $Та\ ну + P$ [тебе, вас, їм...] + N ; $Та\ ладно + P$ [тобі, вам] + N . Наприклад, Езра: *Всюди шастають дроїди-розвідники. **Де ж мені схватись?***

(ЗВ); Губка Боб: *Я нікому не потрібний. У мене немає друзів.*
Патрик: **Та ладно тобі, Бобе. Я ж твій друг** (ГБ).

З-поміж КВС з компонентом-іменником окрема група – питальні комунікеми: Що (це) за + N?; Ну що + Р [ти, він, вона...] за + N?; Яке + Р [тобі, їм...] діло + до + N. Наприклад, Барт: *Ого. Що за дивина?* (Сім.); Мати: **Ну що вона за дівчина? Завжди все робить по-своєму** *Вся в батька* (ПДЧ); Леонардо: *Їм потрібна ця іграшка. Вони хочуть забрати його.* Ейпріл: *Мого хом'ячка? Яке їм діло до мого хом'ячка?* (ЧН).

Широка група КВС з компонентом-дієсловом: Ось і + V(Inf); Де + Р [тобі, їй] + V(Inf) [Де, Куди] + (там) + Р [йому, їй] + V(Inf); Ще б не + V(Inf); Ні, щоб + V(Inf); Ще чого + V(Inf). Наприклад, Когут: **Ось і попався** (ПК); Шредер: **Куди там їм змагатися зі Шредером?** (ЧН); Пітер: **Ні, щоб подякувати малому навуччо за його роботу** (ЛП); Нік: *То ти згоден стати членом нашої команди?* Пітер: **Ще б не погодитись** (ЛП); Джекі: *А ти залишишся у школі на додаткові заняття.* Джей: **Ще чого придумав** (ПДЧ).

Отже, запропоноване поняття комунікема відкритої структури підкреслює не лише формальну стереотипність складників висловлення, але й їх функціонально-семантичне навантаження. Вони є образами комунікативних ситуацій, зокрема тих, що ми можемо зафіксувати в аудіовізуальних текстах.

Личук М. І. Структура та семантика синтаксично нечленованих одиниць в українській мові. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 386 с.

Личук М. І. Фразеологізовані речення в системі простого речення. – К.: Лисенко М.М., 2015. – 223 с.

Меликян В. Ю. Современный русский язык. Синтаксис нечлененого предложения. – Ростов на Дону: РГПУ, 2004. – 288 с.

Ситар Г. М. Структурні й семантичні типи синтаксичних фразеологізмів в українській мові // Мовознавчий вісник. – 2016. – №12-13. – С. 178–181.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О.О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

- Г – мультиплікаційний фільм “Грифіни”
ГБ – мультиплікаційний фільм “Губка Боб”
ЗВ – мультиплікаційний фільм “Зоряні війни”
ЛП – мультиплікаційний фільм “Людина-павук”
ПДЧ – мультиплікаційний фільм “Пригоди Джекі Чана”
Сім. – мультиплікаційний фільм “Сімпсоні”
ЧН – мультиплікаційний фільм “Черепашки ніндзя”

REFERENCES

Lychuk, M. I. (2017). Structure and semantics of syntactically uncategorized units in the Ukrainian Language. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Burago (in Ukr.)

Lychuk, M. I. (2015). Phraseologized sentences in the system of simple sentences. Kyiv: Nats. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvanya Ukrainy (in Ukr.)

Melikian, V. Y. (2004). The modern Russian language. Syntax of a non-measurable sentence. Rostov na Donu: RSPU (in Rus.)

Sytar, G. V. (2016) Structural and semantic types of syntactic phraseologisms in the Ukrainian language. *Movoznavchyi visnyk*, 12-13, 178–181 (in Ukr.)

Rusanivskyi, V. M. (Ed.), Taranenko, O. O. (Ed.), Ziabliuk, M. P. (Ed.) (2004). Ukrainian language: Encyclopedia. Kyiv: Ukrainian Encyclopedia n.a. M. P. Bazhan (in Ukr.)

LEGEND

- Г – cartoon movie «Grifiny» (in Ukr.)
ГБ – cartoon movie «Gubka Bob» (in Ukr.)
ЗВ – cartoon movie «Zoriany viyny» (in Ukr.)
ЛП – cartoon movie «Liudyna Pavuk» (in Ukr.)
ПДЧ – cartoon movie «Prygody Jacky Chana» (in Ukr.)
Сім. – cartoon movie «Simpsony» (in Ukr.)
ЧН – cartoon movie «Cherepashky nindzia» (in Ukr.)

Статтю отримано 12.12.2017

Fedir Prylypko

VARIABILITY OF COMMUNICATIVE UNITS IN ANIMATED DIALOGUES

The article is devoted to the study of lexical-phraseological communicative units, which consist of a permanent (stereotyped) and variable (variational) part. The concept of “communicative unit of an open structure” is substantiated in the article. It is noted, that such linguistic units are characterized by laconic and informative content, thus becoming an integral part of a communicative act, attracting attention and contributing to a better understanding of the interlocutors. The factors of formation of communicative units of an open structure (social, situational, normative, the principle of stereotyping, language expressiveness and actualization of linguistic signs) are outlined.

Attention of researchers, above all, attracts grammatical constructions, prototypes of models of communication in different situations. After all, assimilation of stereotypes facilitates communication, allows you not to create the expressions every time, but to recreate it as a ready phrase.

Since the universal classification of the communicative unit has not developed yet, the article proposes the differentiation of such expression units by the morphological expression of the variable component. Three types of communicative units of an open structure are considered: with a variable component of the noun, with a variable component of the pronoun and with a variable component of the verb.

УДК 81'38

Анастасія Синиця

ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА ПРЕЦЕДЕНТНОСТІ

Стаття присвячена питанню визначення й типології сфер-джерел прецедентних феноменів, що функціонують у масмедійному дискурсі. Методом суцільної вибірки з газети «Сільські вісті» було відібрано тексти, що містять прецедентні феномени як у заголовках, так і в текстах публікацій, і проаналізовано їх за сферами їхнього походження.

Ключові слова: прецедентний феномен, сфера-джерело, масмедія, джерела прецедентності, художня література.